

Josef Mánes – na prahu šílenství

Malířů u nás bylo a je mnoho, ale jen málo jich získalo takový obdiv a lásku, jako Josef Mánes. Vedle romantického díla to jistě byly i jeho smutné osudy, jimž tolikrát porobený národ rozuměl a dokázal s nimi soucítit. Až dosud nám Mánesa ve filatelii připomínaly známky, s jeho portrétem nebo s jeho díly. Dnes si ale ukážeme jiný, autentičtější doklad, přímo svázaný s neblahým Mánesovým koncem.

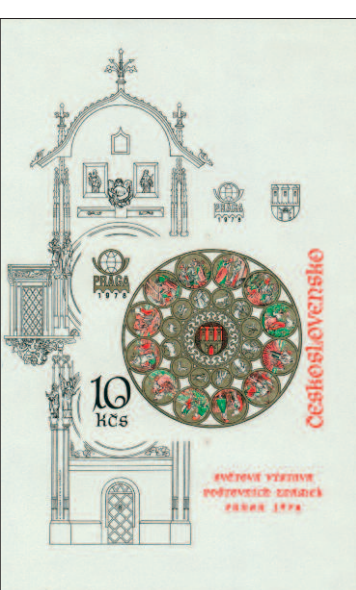
Jde o dopis malého formátu, který malíř odeslal z Říma svému mecenášovi Vojtěchu Lannovi do Prahy. Šlo samozřejmě o známou osobnost, když na obálce v roce 1870 - to už měla Praha 300.000 obyvatel! - stačilo uvést Ritter Adalbert Lanna, Prag, Austria.

Lanna (v historii je označován jako mladší) pocházel z rodiny významných podnikatelů, jeho otec v Praze postavil například Negrelliho viadukt, nebo řetězový most spojující dnešní Národní třídu s Malou Stranou, a prováděl regulace vltavského nábreží. Jeho syn, adresát dopisu, v podnikání pokračoval a získané prostředky štědrě vynakládal na podporu umění - a to ho svedlo s Josefem Mánesem. Lannovi v roce 1870 bylo 34 let a Mánesovi padesát. To už byl známým malířem, rovněž z významné rodiny, jeho otec Antonín byl profesorem krajinomalby na pražské malířské Akademii, strýc Václav na ní byl ředitelem, sourozenci Quido a Amálie byli rovněž malíři (Amáliin obraz Zámek

Vrbičany vyšel na známce v emisi Umění v roce 2007, Quidovy obrazy byly reprodukovány na řadě pohlednic - a patří tedy do našeho oboru v oddílu filokartie).

Malířovy osudy byly povětšinou neradostné - přes umělecké úspěchy a věhlas, kterých dosáhl už v mladém věku, nebyl šťastný v osobním životě; uvádí se, že na nátlak rodiny - především sestry - se ve svých třiceti letech rozešel se svou láskou, Františkou Štovičkovou, která u nich sloužila a s níž čekal dítě, dceru Josefínu. K tomu se později přidala záhadná nervová nemoc, která ho pak soužila po dlouhou dobu a na kterou nakonec v jedenapadesáti letech zemřel.

Naplno se začala projevovat ve druhé polovině šedesátých let, kdy už dokončil své nejnámější dílo, kalendářní desku na Staroměstském orloji, s vyobrazením alegorie dvanácti měsíců.

Mánes jako mladý podnikl studijní cesty do okolních zemí, velmi však toužil po tom navštívit hlavní město umění – Řím. Ač známý, byl v podstatě celý život chudý, jak se obchodně nezdárným umělcům stává, a tak si takovou studijní cestu nemohl dovolit. Nakonec mu na ni poskytl peníze jeho mecenáš, Vojtěch Lanna, který jistě věřil, že tím napomůže k Mánesovu zotavení – alespoň z předchozích cest se vracel posílený. Malíř do Říma v březnu roku 1870 skutečně odjel a několik týdnů tam pobýval – a dokonce maloval (rozvrhl si obraz Římské ruiny, později nedokončený). Neuměl se tam však dorozumět, místním připadal podivínský, několikrát ho okradli (na to si tam ostatně člověk musí dát pozor i dnes), takže brzy neměl žádné peníze a psal si o ně do Čech, pak už prosil jen o pomoc. Jeho sestra Amálie se za ním nakonec do Říma rozjela a uvádí se, že ho našla nemocného a zuboženého ležet na schodech kašny, obklopeného hloučkem dětí, kterým byl k smíchu. Měl rozbitou hlavu a byl chvílemi dokonce v bezvědomí. Sestra ho odvezla do Prahy, kde pak v příštím roce zemřel. Pravá příčina jeho podivínského chování a později smrti není známa, v úmrtním listě je uvedeno, že šlo o ochrnutí mozku, zda v důsledku progresivní paralýzy, nebo jiné nemoci, o tom se historikové a lékaři dohadují dodnes.

V každém případě je jeho římský pobyt považován za přelom, kdy dosavadní podivínský přešlo do stavu některými autory popisovaného jako vrcholící neuroza, jinými jako šílenství. A nyní tedy máme před sebou obálku dopisu z té doby, odeslaného 11. dubna 1870 Mánesem jeho mecenášovi, dopisu, který je záhadný, protože se vymyká tomu, co o odesílateli dosud víme. Ano, psal naléhavé dopisy, v nichž prosil o peníze a pomoc, ale tenhle k nim očividně nepatří! Proč? Jde totiž o dopis s vysokou frankaturou, pojištěný, v němž bylo zřejmě odesláno něco cenného. Ale co? Co v tak malé obálce, pečlivě Mánesem za-

pečetěné (pět voskových pečeti s otiskem monogramu JM) a adresátem opatrně rozříznuté na dolním okraji, obdržel o pět dnů později Vojtěch Lanna z Říma?

Co mu mohl poslat malíř bez peněz, pro kterého i tohle neobvyklé poštovné 2 liry a 20 centů bylo jistě nemalým výdajem? Vždyť už jedna lira byla poměrně velká stříbrná mince o váze 5 gramů, a odpovídala tedy pozdější rakousko-uherské koruně, o které jsme si v zářijové Filatelii dovodili, že byla ekvivalentem dnešních 130 Kč. Poštovné 2 liry a dvacet centů tedy hrubým odhadem odpovídalo dnešnímu bezmála 300 korunám (80 centů přitom byl vůbec nejvyšší nominál, pro který církevní stát vydal v té době známku – a na Mánesově dopisu jsou tyto hodnoty skoro tří!).

Nad touhle záhadou jsem si lámal hlavu – a na nic zatím nepřišel. Možná budete důvtipnější a objasníte ji právě vy? Šlo už o projev pisatelova rozvinutého šílenství? Co znamená italská poznámka „ultima piano“ pod zpáteční adresou, v překladu „poslední plán“? A kde vlastně přesně Mánes v Římě bydlel? Uváděná ulice Via della Stamperia vede skutečně kolem náměstí di Trevi, se slavnou fontánou. Byly to její schody, na nichž ho nalezla Amélie s rozbitnou hlavou, fyzicky i obrazně? Mně celá věc tak trochu připomíná záhadné dopisy pana Krále z Filatelistických povídek Františka Langra.

Dopis byl nabídnut do podzemní aukce Profil, kde bude dražen jako položka číslo 871. Velmi vzácný by byl, ať by ho poslal kdokoli komukoli. Vysoká frankatura do ciziny, na hezké malé celistvosti odeslané jen pár měsíců před zánikem Papežského státu, je zajímavá a cenná tak jako tak. Spojení se zakladatelem romantismu v českém výtvarném umění z ní však činí něco víc, blízké našemu srdci. A k tomu to tajemství...

Na závěr malá poznámka: Obě osobnosti uvedené na dopisu, Lanna i Mánes, jsou svým způsobem spjaty s poštovními známkami. Ty související s malířem jsme si už ukázali. Lanna byl sběratelem umění, to jsme už naznačili, ale byl také zapáleným numismatikem, a možná se zajímal o poštovní historické doklady (prozíravý na to byl jistě dost). Mánesův dopis neotevřel prstem, ale opatrně rozřízl a obálku pak pečlivě uschoval - o tom není pochyb, vždyť jen díky tomu se dochovala do dnešních dnů. Ale to není všechno, po Lannovi – a vlastně po obou, po otcí i synovi – je v Praze pojmenována ulice na novoměstském nábřeží (která přece regulovali), v níž sídlí Poštovní muzeum. Jistě, jeho adresa zní Nové mlýny, ve skutečnosti však jeho vchod ústí právě do Lannovy. A to je hezká symbolická tečka za naším dnešním pátráním. ■